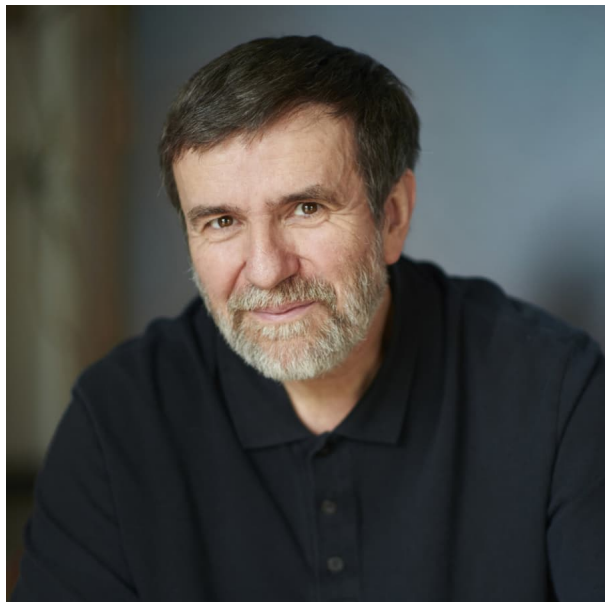

„Středověk byl svět tvrdý, ale přitom optimistický a spravedlivý,“ říká spisovatel a historik Vlastimil Vondruška

10.08.2016

Léta páně 1420 se na hoře Vítkov odehrála bitva mezi husity a křižáckými vojsky, která odstartovala celé husitské povstání. Třetí městská část připomíná tuto událost akcí Hrr na ně!, letos konanou 16. července, kdy na vítkovském vrchu se husitská posádka ukrytá ve srubu utká s oddíly rakouských a míšeňských křižáků a porazí je. O bitvě, ale i husitství a celém středověku se více rozhovořil spisovatel a historik Vlastimil Vondruška.

O bitvě na Vítkově se vedou dodnes učenecké spory, jestli to nebyla jen pouhá šarvátka a jaký význam skutečně měla. Jak se na to díváte vy?

On to není ani tak učenecký spor, protože fakta jsou daná, ale spíše snaha o přesné pochopení významu

celé události. Historie je věda, která sice pracuje s daty, ale ty pak vykládají lidé. A není nic horšího, pokud dějiny vykládají politici a ideologové. Právě tohle snad nejvíce zasáhlo celou dobu husitskou, bitvu na Vítkově nevyjímaje. Myslím, že současný pohled historiků, kteří se husitstvím zabývají, je v otázce hodnocení bitvy na Vítkově celkem jednotný. V žádném případě ji nelze podceňovat a říkat, že to byla „pouhá šarvátka“. Téměř všechny středověké bitvy by se nezasvěceným mohly zdát jako velké jezdecké cvičení, provázené obrovskými hospodskými rvačkami. Bitva na Vítkově byla regulérní bitvou, které se účastnily elitní jednotky, a útok sám měl předem plánovanou strategii. To, že kališníci sruby na Vítkově uhájili, byl obrovský kus hrdinství a téměř malý vojenský zázrak, jemuž bychom se měli rozhodně s úctou poklonit. Ta mystifikace, která kolem téhle bitvy panuje, je ovšem v tom, co následovalo. Ve Vávrově filmu *Proti všem* má divák pocit, že poražený Zikmund odjíždí ze země pokořen. To samozřejmě nebyla pravda, tahle bitva ho nevyhnala. Byla bojem o udržení jediné cesty pro zásobování do obležené Prahy, ale ne rozhodujícím vojenským střetnutím. Zikmund se nechal na Pražském hradě korunovat českým králem a v zemi operoval až do podzimu. Fatální a rozhodující porážku utrpěl až pod Vyšehradem a pak musel chvatně utéct. Ovšem pod Vyšehradem stála v čele boje kališnická šlechta, a to se komunistickému režimu ideologicky nehodilo, proto se adorovala bitva na Vítkově, kde zvítězil onen zbožňovaný „prostý lid“.

Které události předcházely bitvě a jaké důsledky z toho posléze vyplynuly pro celé husitství?

Bitva na Vítkově spadá do první etapy husitství, kdy se celý křesťanský svět postavil proti „kacířským“ Čechům. Podle tehdejšího obyčeje byla proti nám svolána křížová výprava. Dnes má takové tažení paralelu v útocích na země, které prohlásíme za nedemokratické. Jenže křížová výprava Čechy nejen nepokořila, ale naopak stmelila. Kališnické hnutí od začátku trpělo spory o výklad nové víry, které vedly k nesmiřitelným hádkám a nenávisti, zvláště mezi kazateli. Ale tváří v tvář nebezpečí na tyhle věroučné spory kališníci zapomněli a sjednotili se - Tábor spolu s Pražany a kališnickou šlechtou. Detaily nejsou důležité, ale je to podle mne příklad, jak by měl náš národ v podobných situacích postupovat. Hádky o malichernosti musí stranou, pokud nám hrozí ztráta suverenity.

Které postavy o boj o Vítkov jsou pro další vývoj husitství klíčové?

O tom, kteří kališničtí hejtmani na Vítkově opravdu bojovali, kroniky nehovoří. Středověké zprávy jsou v tomto ohledu většinou kusé, pro autory byl důležitý spíše výsledek. Účast Jana Žižky je spíše hypotézou.

O husitství panují různé mýty, jako že to byla revoluce prostého lidu. Jaký na to máte názor?

O husitské revoluci a jejím vzniku píše podrobně v rozsáhlé románové fresce *Husitská epopěj*. I když je to románové zpracování, vycházím ze všech dostupných historických zdrojů a popisuji různá prostředí, v nichž postupně rostl odpor, až se tyhle nespokojenosti slily v jeden mohutný revoluční výbuch. Pokud by chtěl někdo opravdu pochopit složitý vznik husitství, doporučuji mu, aby si knihy (zatím vyšly 4 díly) přečetl. Odpověď na vaši otázku se totiž nevměstná do několika vět. Ale faktem je, že k povstání velké části národa - a tím husitství bylo - je třeba, aby se spojily síly inteligence, zkušených válečníků i odhodlaného lidu, urozeného i neurozeného.

Zkreslené vnímání husitství platilo pro každou dobu - umíme mít na husitství realističtější pohled než naši předkové?

Každá doba si do výkladu dějin promítá své aktuální problémy. Pohled našich předků byl v dané době také realistický, oni v té době hledali to, co vidět chtěli. Stejně to děláme my. Pohled na dějiny bývá v každé době trochu jiný, je to opravdu subjektivní věc. Pokud by v Čechách v budoucnu například převládla jiná kultura, bude pohled na husitství nejspíš zase odlišný.

Husitství dobře zmapoval klasik Alois Jirásek. Je jeho interpretace husitské doby stále živá?

O Aloisi Jiráskovi platí to, co jsem řekl v předešlé odpovědi. Psal v době, kdy náš národ zápasil o svou identitu a o navrácení státní suverenity. Pro tenhle zápas on udělal nesmírně mnoho a tenhle odkaz je živý i dneska. Že komunisté částečně zneužili jeho dílo pro svůj výklad beztřídní společnosti, je věc jiná, ale jsem si jistý, že tak to Alois Jirásek jako vzdělaný profesor rozhodně nemínil. Psal dílo vlastenecké, nikoli socialistické.

Ovlivnilo vás nějakým způsobem Jiráskovo dílo během psaní během vaší *Husitské epopeje*?

Jiráska miluji a jen málokterý autor historické beletrie se nemůže vracet k jeho odkazu. Vždycky se vám píše lépe, pokud máte vzory, a z nich můžete čerpat to, co se v těch knihách povedlo, a napsat jinak to, co se nepovedlo. Četbou Jiráska jsem si také ujasňoval rozdíly v pohledu na to, jak by měl moderní, a tedy odlišný výklad dějin husitství vypadat. Programově jsem se chtěl beletristicky vypořádat s tradicí Jiráskova pohledu na husitství. To ovšem nemění nic na tom, že před tímhle mužem hluboce smekám.

Z čeho jste čerpal během psaní? Z kronik?

Jsem vystudovaný historik a na svém autorském „kontě“ mám asi 50 odborných článků a studií a téměř dvě desítky knih odborných a populárně naučných. Při jejich psaní jsem musel analyzovat stovky dobových zpráv, ale i názorů soudobé historiografie, naší i zahraniční. To je rozhodně dobrý faktografický základ pro psaní historické beletrie. To samozřejmě doplňuji hledáním konkrétních epizod, cíleně pro dobu, o které píší. V *Husitské epopeji* se tak objevuje množství detailů, které jsou zachyceny v kronikách z husitské doby.

Na husitství jsou rozporuplné názory, ve vaší epopeji je ale hmatatelné, s kým nakonec více sympatizujete. Co jste si z husitství nejvíce odnesl vy?

Historik by neměl sympatizovat s nikým. Klasickým požadavkem pro vědu je on známé heslo římského letopisce Tacita: „Sine ira et studio“, tedy klidně a nestranně. Ani jako spisovatel nechci upřednostňovat některou ze stran konfliktu. Čtenáři *Husitské epopeje* vědí, že se stejným pochopením píší osudy kališníků i katolíků. V jednání všech hledám racionální motivy, proč se tak chovají, a snažím se ukazovat, že „dábelské rohy“ nemá nikdo z nich. Jsou to jen lidé, které těžká doba zanesla do událostí, v nichž se snaží čestně žít. Tohle bychom si měli opakovat dnes, kdy si stoupenci různých politických stran nevybíravě spílají pro každou ideologickou marginálii. Nejsou taková dogmata, abychom kvůli nim nenáviděli své oponenty!

Jak moc je pro nás těžké pochopit středověkou mentalitu?

Mám pocit, že to je téměř nemožné. Racionálně si ji samozřejmě umíme definovat. Byl to svět, v němž se víra spojovala s pragmatismem, svět tvrdý, ale přitom optimistický a spravedlivý. Lidé ctili elementární hodnoty života, milovali svou vlast, rodinu a práci, a přitom zápasili o holou existenci a neváhali pro své ideály zemřít v boji. Takový výčet jistě chápeme, ale ať si někdo zkusí takhle uvažovat a jednat! Naše společnost je příliš změkčilá, rozmazlená pohodlím a vírou, že nám politici a zákony zajistí štěstí. Málokdo si uvědomuje, že stejně jako naši předkové, musíme se o své místo na slunci rvát my sami. Jenže to jsou právě ony psychologické bariéry, které už neumíme překročit, a proto nemůžeme ani rozumět našim předkům, a do detailu vlastně ani husitské revoluci.

Jako historika se vás zeptám: co je pravdy na tom, že historie se opakuje?

Mění se kulisy a kostýmy, ale příběh je stále stejný. Lidé mezi sebou zápasí o majetek, území, úspěch, víru. A dějiny píší vítězové. Tenhle boj se neustále opakuje a civilizace, která přestane hájit své zájmy a dovolí svým nepřátelům, aby jí její hodnoty vzali, zmizí v propadlišti dějin. To potvrzují s neúprosnou logikou dějiny, ať se nám to líbí či nikoli.

Vlastimil Vondruška (nar. 1955) je historik, publicista a spisovatel historické literatury. Dosud napsal více než 50 vědeckých článků o dějinách hmotné kultury, desítky populárně naučných knih a historických románů pro dospělé. Přízeň čtenářů mu zajistily detektivní příběhy z doby vlády Přemysla Otakara II. (na motivy jeho díla byl natočený i film *Jménem krále*), ve kterých vykresluje mentalitu a atmosféru středověku. Hlavní postavou příběhů je vzdělaný a čestný rytíř a královský prokurátor Oldřich z Chlumu, který jako správce hradu Bezděz má také pravomoc vyšetřovat a trestat hrdelní zločiny v okolí. V poslední době se věnuje období husitství – dosud vyšlo čtvrté pokračování *Husitské epeje*. Za svou práci obdržel Vlastimil Vondruška roku 1987 Cenu literárního fondu, roku 2005 od Mezinárodního sdružení pro dětskou knihu Zlatou stuhu IBBY v kategorii Literatura faktu a populárně naučná literatura pro mládež a v letech 2006 a 2007 Cenu čtenářů nakladatelství MOBA.

Text: Martin Hošna